

No Common Future*

Zvonimir Devidé

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

Sažetak

Autor izražava sumnje prema konceptu »održivog« razvoja odnosno »naše zajedničke budućnosti«, s obzirom na sljedeće pretpostavke:

1. Premise koncepta nezadovoljavajuće su definirane i, prije svega, nisu utemeljene na egzaktnim podacima o postojećem stanju ekosistema (npr. hrana se i u buduću može proizvoditi u istoj količini po glavi stanovnika i po istoj cijeni, ali pod uvjetom: a) da se plodno tlo permanentno održava u današnjoj kvaliteti i količini, b) da energija ostane raspoloživa u dovoljnoj količini i da ne poskupljuje i c) da se ljudska populacija ne povećava; što se zapravo (a – c) ne događa).

2. Postignuće koncepta zavisno je o faktorima koji se ne mogu jednostavno – ili nikako – kontrolirati. Porast otežavajućih faktora jasno se vidi iz rezultata Konferencije u Rio de Janeiru.

3. Uloga znanosti nesumnjivo je važna. Međutim, problemi okoliša i razvoja nisu toliko znanstveni problemi koliko su to problemi ljudskog morala. To je dobro izraženo u tvrdnji biskupa Casaldáliga: »Treći svijet mora postojati da bi omogućio postojanje Prvog svijeta«.

Ključne riječi: hrana, Konferencija u Rio de Janeiru, održivi razvoj, preporuke, stanovništvo

»Održivi« (vjerojatnije bolje: *suzdržljivi*, ili prema njemačkom: *trajni*) razvoj definiran je kao privredni razvoj koji zadovoljava postojeće potrebe stanovništva, a da time ne ugrožava potrebe budućih naraštaja. Izraz *potrebe* odnosi se prije svega na osnovne potrebe siromašnog svijeta kojima treba dati prednost, dok bi tehnologija i socijalna organizacija trebale upravljati mogućnostima ljudskog eko-sistema da trajno zadovoljava sadašnje i buduće potrebe čovječanstva (The World Commission, 1987).

Za prirodoslovca, međutim, još tako lijepe zamisli – koliko god one bile dobro namjerne i plemenite – ama baš ništa ne znače ako se ne temelje na prirodnim zakonitostima i ako ih ne podupiru odgovarajući brojčani podaci. Koliko možemo prosuditi, za »održiv« razvoj takvih zadovoljavajućih podataka nema. Dovoljno je da se u tu svrhu pozabavimo samo jednim od osnovnih uvjeta ljudskog života, a to je hrana. O toj smo temi vrlo opširno raspravljali na Prvom kongresu biologa Hrvatske u Poreču (Devidé, 1981) i na još nekim skupovima (Devidé, 1980; 1986 i dr.), pa ćemo argumentaciju ovdje ponovno izložiti samo u najkraćim crtama:

Iz biljnofizioloških i ekoloških razloga nije moguće prinos po jedinici površine tla neograničeno povećavati. Nadalje, suvremena je proizvodnja hrane sve više vezana za povećani potrošak energije, a kao njezin izvor dolazi u obzir samo nafta. Već su te dvije činjenice dovoljne da shvatimo kako bismo u buduću mogli proizvoditi dosad postignute količine hrane po glavi stanovnika uz jednaku cijenu samo ako bi mogla

* Rad je prezentiran na znanstvenom skupu »Uloga znanosti u održivom razvoju«, Zagreb, 11–13. ožujka 1993.

trajno biti ispunjena barem ova tri uvjeta: 1. da se površina plodnog tla i njegova kvaliteta ne smanjuju; 2. da energija za proizvodnju hrane ostaje trajno na raspolaganju u dovoljnim količinama uz stalnu jednaku cijenu, tj. da ne poskupljuje; 3. da se broj stanovnika Zemlje ne povećava.

Kako ni jedan od tih uvjeta nije ispunjen, neminovno će doći do pomanjkanja hrane na svjetskoj razini, što će posljedično stvoriti pothranjenost i glad u stanovništvu, sa svim popratnim pojavama kao što su epidemije i ostala zla. Na taj će način manjak hrane – taj okrutni činilac koji u prirodi određuje veličinu populacija organizama – uravnotežiti veličinu ljudske populacije i s mogućnostima eko-sistema. Takvu pak situaciju bez sumnje ne možemo uskladiti s predodžbom o »održivom« razvoju. Za spas čovječanstva pred takvom katastrofom stoga je hitan mnogo radikalniji pothvat nego što je zamisao o »održivom« razvoju.

Do sličnih rezultata došli bismo i kada bismo analizirali situaciju za druge osnovne potrebe ljudskog života kao što su voda, zrak, goriva itd.

Daljnji nedostatak zamisli o »održivom« razvoju jest teška ostvarivost njegovih mjera koje traže presložene uvjete, što dovodi do vremenskih odgađanja i time do predugačkih rokova. Najbolji je dokaz za to upravo sama Svjetska konferencija za okoliš i razvoj u Rio de Janeiru (1992), na kojoj je prihvaćen samo vrlo neznatan dio programa koji je bio predložen u obliku Agende 21 (Preparatory Committee, 1992), a na pripremama kojih se radilo duže od 3 godine.

U Agendi 21, između ostalog, značasti se pripisuje veliko značenje (str. 28). Nema sumnje u to da je znanost – a to vrijedi osobito za prirodoslovlje – vrlo važne za čovjekovo gospodarenje, no ipak treba istaknuti da znanost nije i ne može biti »čarobni štapić« kojim možemo postići sve što želimo, nego treba imati na umu da znanost, pa tako i prirodoslovlje, ima i svojih ograničenja. S druge strane treba naglasiti da problemi zaštite okoliša i očuvanja prirode nisu ni izdaleka toliko znanstveni problemi koliko su to problemi ljudskoga poštenja i morala.

Glavni nedostaci zamisli o trajnom razvoju prije svega su manjkavosti njezinih definicija. Tako se u toj zamisli nije uzelo u obzir sadašnje stanje eko-sistema kao polazno stanje niti je određeno na koji će se način količinski osiguravati raspodjela prirodnih dobara za postojeće potrebe i za buduća pokoljenja. Zbog toga ne čudi što Svjetska konferencija u Rio de Janeiru nije mogla ispuniti očekivanja da će svijet uspješno povesti u veliki ekološki preokret, a s njime u novo doba. I najveći optimisti moraju se, naime, zadovoljiti konstatacijom da Svjetski skup u Rio de Janeiru, unatoč višegodišnjim pripremama te golemom medijskom spektaklu, u najboljem slučaju znači samo početak ulaska u takav ekološki preokret (Weizsäcker, 1993). Njegovo je značenje možda u tome što su na njemu razvijene zemlje mogle spoznati da su one same najveći krivac za svjetsku ekološku krizu. (Tako londonski »Times« piše: »The North is the Polluter«.)

Stoga nas ne začuđuje što se nakon nedovoljno uspješne Svjetske konferencije u Rio de Janeiru javljaju nove institucije preko kojih svjetski priznati znanstvenici i dobitnici Nobelove nagrade upozoravaju svjetsku javnost na opasnosti od daljnjeg narušavanja čovjekova eko-sistema te predlažu odgovarajuće zaštitne mjere koje se u najkraćem obliku mogu svesti na ovih 5 točaka (Global Commons Institute, 1993):

»1. Sve čovjekove aktivnosti koje oštećuju prirodu, odnosno okoliš, moramo staviti pod nadzor te zaštititi cjelovitost sistemâ Zemlje o kojima ovisimo.

2. Prirodnim bogatstvima koja su ključna za dobrobit čovječanstva moramo mnogo uspješnije gospodariti.

3. Stanovništvo moramo stabilizirati. To će biti moguće samo ako svi narodi spoznaju da valja usavršiti socijalne i ekonomske uvjete te prihvatiti dobrovoljno i učinkovito planiranje obitelji.

4. Moramo smanjiti i po mogućnosti isključiti siromaštvo.

5. Moramo osigurati jednakopravnost spolova te zajamčiti ženama da mogu same odlučivati o rađanju.«

Pročitamo li pažljivo ove preporuke, upitat ćemo se jesu li one bitno određenije od preporuka »održivog« razvoja; ta i jedne i druge ovise o brojnim zaprekama koje nasilno ne možemo ukloniti jer su duboko ukorijenjene u slabostima ljudi koji se nipošto ne žele odreći svojih udobnosti.

Don Pedro Casaldáliga, biskup dijeceze Sao Felix de Araguaia u Braziliji, prikazuje tu situaciju ovako (Bey, 1993): »Katkada me pitaju braća i sestre iz Prvoga svijeta što bi mogli učiniti za Treći svijet. Tada im kratko odgovaram: 'Ubijte se!' A oni se prestraše. Naravno, nikome se ne sviđa misao o samoubojstvu i, s druge strane, očito je da taj savjet nije u skladu sa svetim biskupskim ustima. A ja im kažem: 'Da, ubijte se!' A to je uvjerenje koje mi u raspravi neće osporiti niti sveti Petar: Treći će svijet postojati, dok postoji Prvi. Da bi, naime, mogao postojati Prvi svijet, mora postojati Treći, ovisan, podjarmljen svijet koji je Prvome na usluzi – dovoljno daleko od napretka, s jeftinom radnom snagom, s tлом i podzemljem koji se mogu izrabljivati i gdje nam oni iz Prvoga svijeta mogu postaviti svoje velike industrijske komplekse, prljavštinu kojih ne žele imati kod sebe. Samo tako je moguć Prvi svijet: na teret Trećega.«

LITERATURA:

Bey, H. v. d. (1993). 500 Jahre Lateinamerika: Eroberung und Widerstand. **Tauwetter** (Eine franziskanische Zeitschrift), 7/1:4–40.

Devidé, Z. (1980). Okoliš, energija i hrana. U: **Ljudski okoliš u Zagrebu**. Zagreb: JAZU.

Devidé, Z. (1981). Energija, hrana i čovjek. U: **Prvi kongres biologa Hrvatske. Zbornik kongresnih sažetaka i priopćenja** (Poreč, 21–26. 9. 1981).

Devidé, Z. (1986). Biljnofiziološke osnove ekoloških problema suvremenog prometa. U: **Simpozij o ekološkim problemima suvremenog prometa** (18–20. 11. 1986). Zagreb: JAZU.

Global Commons Institute (1993). **World scientist's warning to humanity**. Geneva 1992/London 1993. (Printed communication).

Preparatory Committee for the United Nations Conference on Environment and Development (4th Session): **Press Summary of Agenda 21**. (Draft proposal). New York, 2 March – 3 April 1992.

The World Commission on Environment and Development (1987). **Our Common Future**. Oxford/New York: Oxford University Press.

Weizsäcker, E. U. v. (1993). Neues Wohlstandsmodell für eine intakte Umwelt? (Interview: Ilka Rennberg). **Spektrum der Wissenschaft**, März.

NO COMMON FUTURE

Zvonimir Devidé

Croatian Academy of Science and Art

Summary

The author expresses his doubts on the concept of a "sustainable" development ("our common future" respectively) considering that:

1. The premisses of this concept are unsatisfactory defined and, first of all, not based on exact data about the present state of the human ecosystem. (E. g. food could be produced in the future in recent quantity per capita and at the same price only if: a) the fertile soil would be permanently preserved in the recent quantity and quality, b) the fuel would not become more expensive and remain available in sufficient quantities and c) the human population would not increase; as a matter of fact all this (a – c) does not occur.)

2. The accomplishment of the concept is dependend on factors that cannot easily – or not at all – be controlled. This causes growing delays, as the results of the World Summit in Rio de Janeiro (1992) have clearly proved.

3. The role of science is doubtlessly important. However the problems of the environment and development are not as much scientific problems as the problems of human moral. This is well expressed in the statement of bishop Casaldáliga: "The Third world must exist to make possible the existence of the First world".

Key words: food, population, recommendations, Rio de Janeiro Conference, sustainable development

NO COMMON FUTURE

Zvonimir Devidé

Kroatische Akademie der Wissenschaften und Künste

Zusammenfassung

Der Verfasser zweifelt über die Auffassung einer dauerhaften Entwicklung (bzw. "unserer gemeinsamen Zukunft") indem er überzeugt ist, dass:

1. Die Prämissen dieser Auffassung unbefriedigend definiert und, vor allem, nicht auf exakten Angaben über den gegenwärtigen Zustand des menschlichen Ökosystems begründet sind. (Z. B. könnte die Nahrung in der Zukunft in gegenwärtigen Mengen und zum gleichen Preis pro Kopf der Bevölkerung nur dann erzeugt werden, wenn: a) der fruchtbare Boden in der Zukunft in gleicher Menge und Güte erhalten werden könnte, b) das Erdöl nicht teurer und in genügenden Mengen erhältlich wäre, und c) die menschliche Population nicht wachsen würde, was alles (a – c) nicht der Fall ist.)

2. Die Verwirklichung der Auffassung ist zu sehr von Faktoren abhängig, die nicht leicht oder gar nicht beherrscht werden können. Das verursacht zunehmende Verspätungen, wie das die Resultate der Weltkonferenz in Rio de Janeiro (1992) klar bewiesen haben.

3. Die Wissenschaft ist zweifellos wichtig. Die Probleme der Umwelt und der Entwicklung sind jedoch nicht so sehr wissenschaftliche Probleme als Probleme der menschlichen Moral. Das kommt klar zum Ausdruck in der Feststellung des Bischofs Casaldáliga: "Die Dritte Welt muss bestehen, um der Ersten Welt ihre Existenz zu ermöglichen."

Grundausrücke: Bevölkerung, Empfehlung, erhaltbare Entwicklung, Rio de Janeiro Konferenz, Nahrung